

Συμμετοχή στο εργατικό δυναμικό

Μία από τις πιο αξιοσημείωτες και επίμονες αλλαγές που συνέβησαν στα τέλη του 20ού αιώνα ήταν ο εκθηλισμός της εργασίας, δηλαδή η αύξηση του αριθμού των γυναικών που συμμετέχουν στο αμειβόμενο εργατικό δυναμικό. Αν και οι γυναίκες εργάζονται από παλιά έξω από το σπίτι και η εργασία τους είναι σημαντική στις ίδιες, αλλά και στις οικογένειές τους για τον προσπορισμό του αναγκαίου εισοδήματος για αγορά τροφής, ρουχισμού και στέγης, η συμμετοχή τους σε μεγάλη κλίμακα στο αμειβόμενο εργατικό δυναμικό είναι ένα σχετικά πρόσφατο φαινόμενο. Κατά το 19ο αιώνα, εάν εξαιρέσουμε τις ελάχιστες καλλιτέχνιδες και επαγγελματίες, οι περισσότερες γυναίκες που συμμετείχαν στο εργατικό δυναμικό το έκαναν επειδή ήταν φτωχές. Πολλές ήταν έγχρωμες ή μετανάστριες και εργάζονταν ως υπηρέτριες, πλύστρες, ημερομίσθιες εργάτριες και εργάτριες εργοστασίων, όλες χαμηλόμισθες θέσεις με οικτρές συνθήκες εργασίας. Οι φτωχές γυναίκες που είχαν την τύχη να διαθέτουν μόρφωση ή οικογενειακές διασυνδέσεις γίνονταν γκουβερνάντες ή δασκάλες. Πέρα από την εργασία στο εργοστάσιο, πολλές από τις εργασίες που εκτελούνταν από γυναίκες – η συγκομιδή βαμβακιού, η πώληση χειροτεχνημάτων, το μαγείρεμα και η καθαριότητα στα σπίτια των πλουσίων – δεν εμπίπτουν στον επίσημο ορισμό της αμειβόμενης εργασίας και, ως εκ τούτου, δεν αναφέρονταν στις επίσημες στατιστικές. Η αμειβόμενη εργασία θεωρούνταν γενικά το προνόμιο των ανδρών.¹

Ωστόσο, οι ευκαιρίες απασχόλησης των γυναικών βελτιώθηκαν σταδιακά. Η ανάπτυξη της σύγχρονης επιχείρησης και η γραφειοκρατία που τη συνοδεύει δημιούργησαν την ανάγκη ύπαρξης πλήθους υπαλλήλων γραφείου για να αρχειοθετούν, να πληκτρολογούν, να απαντούν στα τηλέφωνα και να τηρούν αρχεία. Καθώς αυξάνονταν οι ευκαιρίες των γυναικών για απασχόληση έξω από το σπίτι, η μορφή της εργασίας μέσα στο σπίτι άλλαξε. Όλο και περισσότερα από τα αγαθά και τις υπηρεσίες που ήταν απαραίτητα στην καθημερινότητα παράγονταν μαζικά και πωλούνταν σε καταστήματα λιανικής. Τα ψώνια εξελίχθηκαν σε σημαντικό κομμάτι της εργασίας των γυναικών, όπως και η ανάγκη ύπαρξης εισοδήματος για την αγορά του αυξανόμενου φάσματος καταναλωτικών προϊόντων. Θα πρέπει να θυμόμαστε ότι αυτές οι νέες ευκαιρίες απασχόλησης αφορούσαν γενικά τις λευκές γυναίκες. Πέρασαν δεκαετίες αγώνων για να μπορέσουν οι έγχρωμες γυναίκες να επωφεληθούν από αυτές τις θέσεις εργασίας.²

Ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος, όπως και ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος, είχε τεράστια επίδραση στην κοινωνική και οικονομική θέση των γυναικών. Η έλλειψη ανδρών ξεσκέπασε άμεσα την υποκρισία ότι οι γυναίκες δεν μπορούσαν να κάνουν αντρικές δουλειές. Στις Ηνωμένες Πολιτείες, η εικόνα της «Rosie the Riveter» ήταν η εικόνα των εργαζόμενων γυναικών.

Στην Ευρώπη και σε άλλες περιοχές η αμειβόμενη εργασία των γυναικών ήταν ακόμη σημαντικότερη. Ακόμη και στη ναζιστική Γερμανία, όπου η πολιτική του κόμματος εξυμνούσε τις αρετές της καλής συζύγου και μητέρας που

Η απελευθέρωση της οικονομικής επιστήμης

ανήκει στην αρία φυλή, οι απαιτήσεις του πολέμου ανάγκασαν το κράτος να προσλάβει γυναίκες στα εργοστάσια.³

Σήμερα, ο εκθηλυσμός της εργασίας είναι κοινός τόπος. Η συμμετοχή των γυναικών στην αμειβόμενη εργασία μετράται από το ποσοστό των απασχολούμενων γυναικών. Το ποσοστό τους υπολογίζεται από την αναλογία ενήλικων γυναικών που είτε εργάζονται (με πλήρη ή μερική απασχόληση) σε αμειβόμενες θέσεις εργασίας είτε αναζητούν εργασία προς το σύνολο του γυναικείου πληθυσμού. Η αύξηση του ποσοστού απασχόλησης των γυναικών απεικονίζεται στον πίνακα 4.1, στον οποίο παρουσιάζονται τα ποσοστά ανδρών και γυναικών στις Ηνωμένες Πολιτείες από το 1900 έως το 2002. Το ποσοστό απασχόλησης των γυναικών έχει σημειώσει σταθερή αύξηση στη διάρκεια αυτής της περιόδου, ακόμη και σε περιόδους όπου τα ποσοστά των ανδρών σημείωσαν μικρή πτώση.

Στον πίνακα παρουσιάζεται, επίσης, το αυξανόμενο ποσοστό συμμετοχής των γυναικών στο εργατικό δυναμικό. (Το εργατικό δυναμικό είναι ο αριθμός των ανθρώπων που εργάζονται ή αναζητούν εργασία). Το 1900 οι γυναίκες αποτελούσαν περίπου το 18% του εργατικού δυναμικού. Το 2002 αποτελούσαν κάτι λιγότερο από το μισό.

ΠΙΝΑΚΑΣ 4.1. Συμμετοχή πολιτών στο εργατικό δυναμικό των ΗΠΑ κατά φύλο

	Συμμετοχή (%)		Ποσοστό γυναικών στο εργατικό δυναμικό
	Άνδρες	Γυναίκες	
1900	85.7	20.0	18.1
1920	84.6	22.7	20.4
1930	82.1	23.6	21.9
1940	82.5	27.9	25.2
1950	86.4	33.9	29.6
1960	83.3	37.7	33.4
1970	79.7	43.3	38.1
1980	77.4	51.5	42.5
1990	76.4	57.5	45.2
2000	74.8	59.9	46.5
2002	74.1	59.6	46.5

Πηγή: Στοιχεία από το υπουργείο Εμπορίου των ΗΠΑ, Υπηρεσία Απογραφής, Historical Statistics of the United States, Colonial Times to 1970, δεκαετοναετής έκδ., μέρος πρώτο (1975), 131-32. Στοιχεία της Υπηρεσίας Στατιστικών Εργασίας των ΗΠΑ, 1950-2002, επίσημοι μέσοι όροι, χωρίς διόρθωση των εποχικών διακυμάνσεων.

Σημείωση: Οι αριθμοί από το 1950 και εξής περιλαμβάνουν άτομα 16 ετών και άνω. Τα προηγούμενα χρόνια περιλαμβάνουν άτομα 14 ετών και άνω.

Αυτό το φαινόμενο δεν εμφανίζεται μόνο στις Ηνωμένες Πολιτείες. Αναλογιστείτε, για παράδειγμα, τα ποσοστά απασχόλησης ανδρών και γυναικών σε δέκα διαφορετικές βιομηχανικές χώρες (πίνακας 4.2). Και στις δέκα χώρες τα ποσοστά απασχόλησης των γυναικών έχουν αυξηθεί σταθερά. Υπάρχουν ασφαλώς διαφοροποιήσεις μεταξύ των χωρών. Για παράδειγμα, το 2001 περίπου

36% των Ιταλίδων συμμετείχαν στο εργατικό δυναμικό σε σύγκριση με το 60% των γυναικών στη Σουηδία. Αυτές οι διαφοροποιήσεις επεξηγούνται από τις διαφορές στη στάση απέναντι στην ισότητα των φύλων και την αμειβόμενη απασχόληση των γυναικών, καθώς και από ένα κράτος που υποστηρίζει τις γυναίκες ως μητέρες και ως εργαζόμενες.⁴ Αυτά τα θέματα εξετάζονται περαιτέρω στο κεφάλαιο 5. Αυτό που είναι σημαντικό να επισημάνουμε εδώ είναι η γενική ανοδική τάση.

ΠΙΝΑΚΑΣ 4.2. Συμμετοχή πολιτών στο εργατικό δυναμικό κατά φύλο για δέκα χώρες του ΟΟΣΑ (%)

	1965		1985		2001	
	Άνδρες	Γυναίκες	Άνδρες	Γυναίκες	Άνδρες	Γυναίκες
Αυστραλία	85,1	34,8	76,5	47,0	73,1	56,4
Καναδάς	79,9	33,8	77,4	54,7	72,6	59,5
Γαλλία	79,2	38,2	68,4	46,4	64,2	49,2
Γερμανία	80,9	40,0	70,1	41,1	66,3	48,8
Ιταλία	77,5	27,8	65,3	30,7	61,4	36,3
Ιαπωνία	81,1	48,8	77,9	47,6	75,5	48,5
Κάτω Χώρες	-	-	73,8	37,9	75,4	55,7
Σουηδία	82,2	46,6	72,5	61,5	68,1	59,6
Ηνωμένο Βασίλειο	85,4	41,7	76,1	50,0	70,8	55,2
Ηνωμένες Πολιτείες	80,7	39,3	76,3	54,5	74,4	59,8

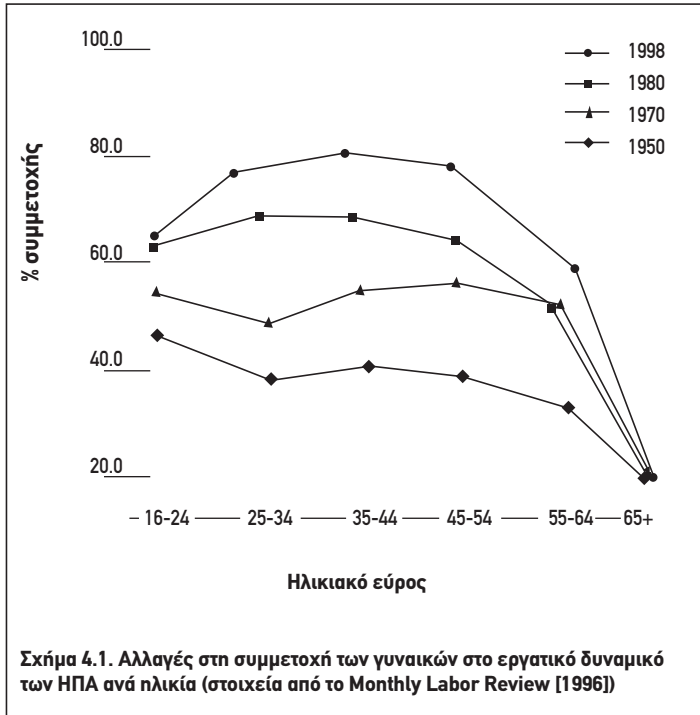
Σημείωση: ΟΟΣΑ = Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης

Πηγή: Στοιχεία από το υπουργείο Εργασίας, Υπηρεσία Στατιστικών Εργασίας, «Comparative Civilian Labor Force Statistics, Ten Countries, 1959-2002», Απρίλιος 2003.

Ένας σημαντικός παράγοντας που ερμηνεύει αυτή την ανοδική τάση είναι η αλλαγή της συμμετοχής των γυναικών στο εργατικό δυναμικό κατά τη διάρκεια της ζωής τους, και ιδιαίτερα το ότι εξακολουθούν να εργάζονται κατά τα χρόνια της τεκνοποίησης. Δείτε το σχήμα 4.1, το οποίο αναπαριστά γραφικά τη συμμετοχή στο εργατικό δυναμικό των Ηνωμένων Πολιτειών κατά τη διάρκεια της ζωής των γυναικών σε τέσσερις διαφορετικές δεκαετίες.⁵

Στη διάρκεια της δεκαετίας του 1950, η συμμετοχή των γυναικών στο εργατικό δυναμικό σημείωσε φανερή πτώση για τις γυναίκες της ηλικιακής ομάδας 25-34, υποδηλώνοντας ότι οι γυναίκες αποσύρονταν από το εργατικό δυναμικό για να γεννήσουν και να μεγαλώσουν παιδιά. Έως τη δεκαετία του 1980, αυτή η πτωτική τάση είχε αρχίσει να εξαφανίζεται. Μέχρι το 1998, η συμμετοχή των γυναικών στο εργατικό δυναμικό αυξανόταν σταθερά ως την αρχή της περιόδου συνταξιοδότησής τους, υποδηλώνοντας ότι οι γυναίκες παρέμεναν εργαζόμενες κατά τα χρόνια της τεκνοποίησης. Είναι ολοένα και πιο συνηθισμένο να μην αποσύρονται οι γυναίκες από το εργατικό δυναμικό μετά τη γέννηση των παιδιών τους. Το 1980 42% των γυναικών με παιδιά κάτω των τριών ετών εργάζονταν με πλήρη ή μερική απασχόληση, ενώ μέχρι το 1998 το ποσοστό αυτό είχε ανέβει στο 62%.⁶

Η απελευθέρωση της οικονομικής επιστήμης

Πώς μπορούμε να εξηγήσουμε τη σταθερή και δραματική αύξηση, μέσα στις δεκαετίες, της συμμετοχής των γυναικών στο εργατικό δυναμικό κατά τη διάρκεια της ζωής τους; Η φεμινίστρια οικονομολόγος Barbara Bergmann επισημαίνει ότι, παρόλο που ο 20ός αιώνας υπήρξε αιώνας πολλών αναταραχών, μεταξύ άλλων, πόλεμου και ειρήνης, ύφεσης και ευημερίας, απελευθέρωση των γυναικών και επιπτώσεων αυτής, η αύξηση της συμμετοχής των γυναικών στο εργατικό δυναμικό υπήρξε συνεχής.⁷

Τα ημερομίσθια και οι μισθοί επίσης αυξάνονταν στη διάρκεια της ίδιας περιόδου. Υποστηρίζει ότι η απόσυρση των γυναικών από την αποκλειστικά οικιακή απασχόληση ήρθε ως απάντηση στις αλλαγές του κόστους και των ωφελειών της πλήρους απασχόλησης στο σπίτι. Καθώς τα οφέλη της απασχόλησης στην αμειβόμενη εργασία αυξάνονταν, τα οφέλη της παραμονής στο σπίτι μειώνονταν αφού οι γυναίκες είχαν λιγότερα παιδιά. Μεταξύ του 1890 και του 1984, ο πραγματικός μισθός τετραπλασιάστηκε αυξάνοντας έτσι τα οφέλη της εργασίας έξω από το σπίτι. Την ίδια περίοδο, οι γυναίκες παντρεύονταν σε μεγαλύτερη ηλικία και έκαναν λιγότερα παιδιά.